

YKSILÖKESKEINEN SUUNNITTELU JA TOIMINTA

Aarne Rajalahti

23.-24.4.2009

Tampere

Yksilökeskeinen suunnittelu (person centred planning)

- Yksilökeskeinen suunnittelu ja ideologia antaa työkaluja
  - elämänlaadun parantamiseen
  - henkilön oman äänen ja mielipiteiden aitoon kuulumiseen
  - henkilön voimaantumiseen omassa elämässään
  - ihmisen koko verkoston hyödyntämiseen virallisten palvelujärjestelmien lisäksi.

Yksilökeskeinen suunnittelu ja työskentely

- Yksilökeskeinen suunnittelu on tapa katsoa asioita ja työskennellä vammaisten ihmisten kanssa. Pohjimmiltaan kyse on vallan jakamisesta ja osallisuudesta yhteiskuntaan.
- Kaikilla ihmisillä tulee olla samat oikeudet, vaihtoehdot ja valinnan mahdollisuudet.
- Katsotaan mieluummin henkilön ikää, sukupuolta ja kulttuurista taustaa, kuin tiettyä vamma ryhmää tai vamman astetta.
- Itsenäisyys nähdään vapautena tehdä valintoja ja vaikuttaa omaan elämäänsä, ei niinkään fyysisenä kapasiteettina tehdä tiettyjä asioita
- Keskitytään elämään kokonaisuutena, ei pelkästään palveluntarpeisiin
- Sopii hyvin välineenä tutustumiseen, tiedon saamiseen elämän eri osa-alueilta ja mielipiteiden esille tuomiseen.
- Auttaa ”päämiehisyydessä” ja päätösten teossa.
- Sitouttaa kaikkia osapuolia toimintaan ja sen kehittämiseen
- Toimii sekä dokumenttina, että työtapana

Yksilökeskeinen suunnittelu ja työskentely

- Kaikki suunnittelemme elämäämme eri tavoin. Jollakin on hyvin selvät suunnitelmat, mitä haluaa ja millä keinon, toinen tarttuu eteen tuleviin mahdollisuuksiin. Joskus on hyvä suunnitella systemaattisesti asioita -> YKS (Person-centred planning)
- Tyylejä ja keinoja on monia, kuitenkin kaksi peruskysymystä:
  - Kuka olet, ja keitä me olemme elämässäsi?
  - Mitä voimme tehdä yhdessä, jotta saavuttaisit paremman elämän nyt ja tulevaisuudessa?

Yhteneviä ajatuksia ja teoriaa

- Vammaisuuden sosiaalinen malli (Michael Oliver ym.)
  - Kaikki yritykset vammaisten "valtaistumiseen" (empowerment) tukahtuvat, jos pidetään kiinni tarvelähtökohdasta; asiantuntijoiden, vaikka kuinka monialaisten, tekemät arviot kuntoutustarpeesta jättävät Oliverin käsityksen mukaan kuitenkin aina syrjään vammaisten henkilön arkiset ja todellisemmat asiat.
  - Edellyttää valtasuhteiden muutosta vammaisten ihmisten ja heidän käyttämiensä palveluiden välillä.
- Inklusio
  - Kaikilla vammaisilla henkilöillä on oikeus kuulua tavallisiin yhteisöihin sen sijaan, että heidät sijoitettaisiin omiin erillisiin palvelujärjestelmiinsä.
  - "Kunnan on huolehdittava siitä, että kunnan yleiset palvelut soveltuvat myös vammaiselle henkilölle". –vammaispalvelulaki, 1987
- Voimaantuminen (empowerment)
  - Mahdollisuus ajaa omia asioita ja mahdollisuus osallistua päätöksentekoon ja päätösten toimeenpanoon.
  - Voimaantuminen on sisäinen prosessi. Toista ihmistä ei voi voimaannuttaa, mutta voimaantumista voi tukea, antaa sille mahdollisuus.
  - Voimaantuminen ei ole pysyvä olotila, vaan vaihtelee eri tilanteissa ja ympäristöissä.

Yksilökeskeisen suunnittelun lähtökohtia

Yksilökeskeinen suunnittelu on	Yksilökeskeinen suunnittelu ei ole
Voimakas tapa tukea positiivista muutosta	Yleislääke kaikkeen
Eriäinen tapa työskennellä yhdessä	Fläppipaperia ja kuvia kirjallisten dokumenttien sijaan
Tapa kuunnella ihmisiä ja vastata heille	Yksiselitteinen tapa (palveluiden ym.) arviointiin
Eriäistä eri ihmisten kanssa	Yhdenmukaista kaikille
Henkilökohtaista sitoutumista edellyttävää	Rutiininomainen palvelumuoto
Työskentelyä kohti inklusiivisia yhteisöjä	Vain tapa yhteensovittaa palveluita
Tarkoitettu kaikille, ketkä tätä haluavat	Vain niille, ketkä ovat "valmiita"

Mukailtu Sanderson, 2006

Kyse on siis yksinkertaisesta asiasta, mutta...

- Yksilökeskeisessä suunnittelussa asioita tarkastellaan henkilöstä käsin ja lähtökohtana on henkilö itse kiinnostuksineen, vahvuuksineen ja kehittämisen kohteineen
- Oletamme kuitenkin usein tuntevamme henkilön, emmekä oikeasti osaa kuulla häntä. ”Toimimme näin koska aina on tehty näin”.
- Omia mielipiteitä on joskus myös vaikea tuoda julki
- Omiin mielipiteisiin voi vaikuttaa jonkun toisen, esim. vanhempien mielipide
- Päätöksiin liittyy vammaisen ihmisen oma vastuu asiassa
- Kaikilla on oikeus erehtyä ja tehdä virheitä, annetaanko tälle mahdollisuus?
- On vaikea toimia yksilöllisesti, jos työntekijäresurssit ovat liian pienet suhteessa asiakkaiden tuen tarpeisiin
- Yksilökeskeinen suunnittelu on elävä prosessi ja tämä pitää muistaa

Esimerkkejä YKS:n työvälineistä

- Oman elämäntavan suunnitelma (Essential lifestyle planning)
  - Auttaa saamaan riittävästi tukea
  - Tuo esiin mieltymyksiä ja tärkeitä asioita
  - Antaa tietoa tottumuksista ja toimintatavoista
  - Antaa tietoa kommunikaatiosta
- Elämän kartat (Maps)
  - Tuo esiin elämänhistoriaa, mutta myös tulevaisuutta
  - Tuo esiin toiveet, lahjat ja vahvuudet sekä sen, ovatko nämä käytössä
  - Tuo esiin myös pelkoja ja jännitteitä

Esimerkkejä YKS:n työvälineistä

- Polut (Paths)
  - Auttaa näkemään hyviä asioita elämässä ja toisaalta myös kehitettäviä asioita
  - Auttaa näkemään tuen tarpeita
- Oma tulevaisuuden suunnitelma (Personal futures planning)
  - Auttaa pääsemään enemmän mukaan ”tavalliseen elämään”
  - Auttaa saamaan tietoa mahdollisuuksista ja toteuttaa uusia asioita

Tai kaikkia työvälineitä voi yhdistää yksilöllisten tarpeiden mukaisesti...

Elämän kartat (MAPS)

- Elämän kartat –työkalun avulla saadaan tietoa vammaiselta henkilöltä itseltään hänen elämästään
- 9 karttaa: elämäntarina, toiveet ja unelmat, pelot ja jännitteet, vahvuudet ja lahjat, vahvuuksien ja kykyjen hyödyntäminen, paikat, jossa henkilö käy, vapaa-aika, sosiaaliset suhteet, valinnat elämässä
- Karttojen avulla koostetaan toimintasuunnitelma niistä asioista, joita kohden aletaan pyrkiä
- Toimintasuunnitelmassa listataan konkreettisesti ne toimet, joita tehdään, että haluttuja asioita voidaan parantaa

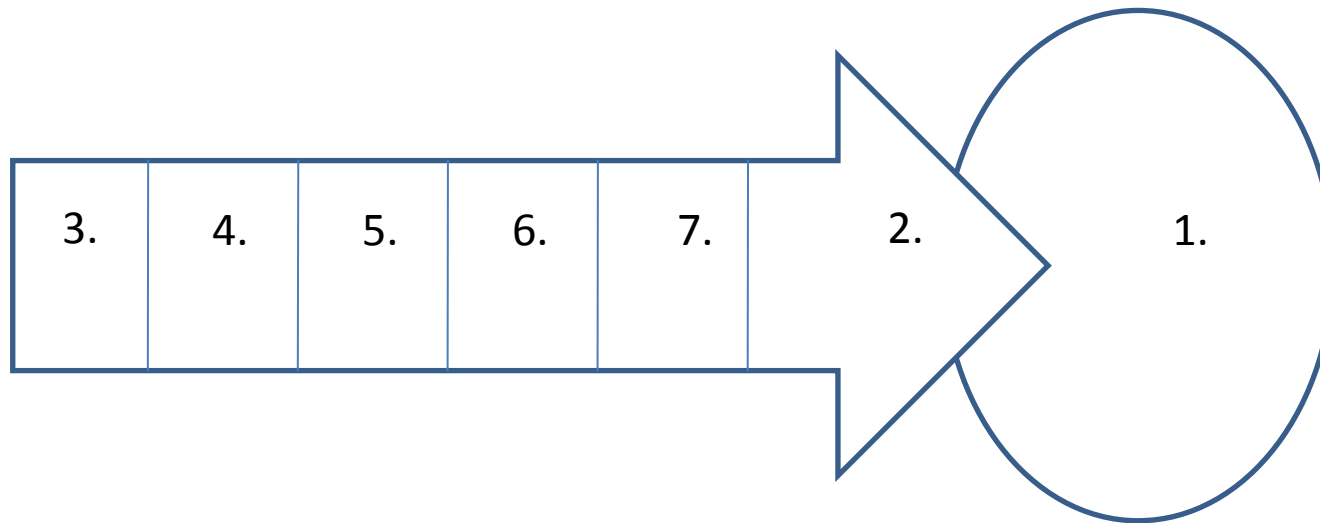

Oman elämäntavan suunnitelma (Essential lifestyle planning)

- Hyvä keino tutustua henkilöön ja oppia tietämään ketkä ihmiset ja mitkä asiat ovat tärkeitä hänen elämässään
- Suunnitelman tekeminen on prosessi, jossa käytetään aikaa henkilön kanssa, keskustellaan ja toimitaan yhdessä, kuunnellaan päämiestä ja niitä ihmisiä, jotka tuntevat hänet
- 8 kohtaa: esittely, ihmissuhteet, kommunikointi, tärkeät asiat, mieltymykset, asiat, joista henkilö ei pidä, terveyden ja turvallisuuden kannalta tärkeät asiat, vielä ratkaisemattomia asioita

Polut (PATHS)

1. Unelma
2. Positiiviset ja mahdolliset tavoitteet
3. Nykyinen tilanne
4. Keitä tarvitaan mukaan
5. Kuinka sitoudumme tavoitteen toteutumiseksi
6. Välitavoitteet
7. Ensimmäinen askel

Oma tulevaisuuden suunnitelma (Personal futures planning)

- Suunnitteluprosessi jonka tarkoituksena selvittää
  - Kuka ihminen on ja millaista hänen elämänsä on tällä hetkellä?
  - Kehitetään ideoita, mitä hän haluaisi tulevaisuudelta
  - Toimintasuunnitelman avulla tehdään unelmista todellisuutta
- Koostuu läheisten ihmisten kanssa tapaamisissa tehtävistä kartoista, joita ovat esim.
  - Verkostokartta
  - Kartta paikoista, missä ihminen viettää aikaansa
  - Elämänhistoria
  - Mistä ihminen pitää ja ei pidä
  - Unelmat, toiveet ja pelot
  - Valintojen kartta
  - Terveystilan kartta

Kiitos!

Aarne Rajalahti, suunnittelija

Puh. 0207 713 516

aarne.rajalahti@kvps.fi

